

УДК 338.22:336.563:639.3.6(477+100)
JEL Classification: Q14, Q22, O13

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.3.14>

Присяжнюк Н.М.,
канд. вет. наук, доцент,
доцент кафедри іхтіології та зоології,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>,
Білоцерківський національний аграрний університет,
Горчанок А.В.,
канд. с.-г. наук, доцент,
доцент кафедри водних біоресурсів та аквакультури,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0103-1477>,
Губанова Н.Л.,
канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри
водних біоресурсів та аквакультури,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-2498>,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
Яковешин Я.В.,
аспірант*,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4024-4835>,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Prysiashniuk N.M.,
cand.sc.(vet.), assoc. prof.,
associate professor at the department
of ichthyology and zoology,
Bila Tserkva National Agrarian University,
Horchanok A.V.,
cand.sc.(agr.), assoc. prof.,
associate professor at the department
of aquatic bioresources and aquaculture,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Hubanova N.L.,
cand.sc.(biol.), assoc. prof.,
associate professor at the department
of aquatic bioresources and aquaculture,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Yakovyshyn Ya.V.,
postgraduate student,
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Zaporizhzhia

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR SUPPORTING ENTREPRENEURSHIP IN THE AQUACULTURE SECTOR: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITIES

Постановка проблеми. Аквакультура посідає дедалі важливіше місце у світовому сільському господарстві, забезпечуючи понад половину світового споживання риби та морепродуктів. За даними FAO, на неї припадає вже понад 56 % глобального виробництва рибної продукції, і цей показник щорічно зростає. В умовах зростання попиту на високобілкові продукти харчування, зниження запасів природної риби у відкритих водоймах, кліматичних змін і деградації екосистем саме аквакультура

* Науковий керівник: Свиноус І.В. – д-р екон. наук, професор

розглядається провідними міжнародними інституціями як стратегічний напрям забезпечення продовольчої безпеки у XXI столітті.

Для України, яка володіє значним водним потенціалом (понад 1 млн га внутрішніх водойм, з яких близько 400 тис. га придатні для ведення аквакультури), розвиток цієї галузі може стати не лише засобом диверсифікації аграрного виробництва, але й потужним чинником соціально-економічної стабілізації сільських територій. За оцінками Держрибагентства, у 2021 р. вітчизняні рибницькі господарства виробили понад 20 тис. тонн риби, що становить лише близько 10 % внутрішнього попиту. Це свідчить про величезний нереалізований потенціал галузі та можливість його активізації шляхом використання сучасних інноваційних та фінансових інструментів.

Разом з тим, становлення підприємництва у сфері аквакультури стикається з низкою об'єктивних обмежень. Галузь відзначається високою капіталомісткістю, потребою у тривалих інвестиційних циклах, а також чутливістю до ринкових і кліматичних ризиків. Зокрема, для запуску рибницького господарства середнього масштабу потрібні інвестиції на рівні 2–3 млн грн, тоді як термін окупності часто перевищує 5 років. Цей фактор ускладнює залучення приватного капіталу, особливо в умовах війни, коли інвестиційні ризики суттєво зростають.

У такій ситуації особливого значення набувають фінансові інструменти підтримки, які можуть стимулювати розвиток підприємницьких ініціатив у сфері аквакультури. Йдеться як про класичні механізми (кредитування, лізинг, субсидії), так і про інноваційні підходи (державно-приватні партнерства, грантові програми, цільові фонди розвитку, страхування аквакультурних ризиків). Саме від ефективності цих інструментів залежить можливість трансформації аквакультури з відносно маргінального напрямку аграрної економіки у стратегічний сектор, здатний забезпечити продовольчу безпеку, експортний потенціал та інклюзивний розвиток сільських громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд публікацій з теми фінансових інструментів підтримки підприємництва в аквакультурі свідчить про активне дослідження цього питання як у міжнародному, так і в українському науковому дискурсі. У працях J. Bostock та ін. [9] та N. Ahmed [8] акцентовано роль державного фінансування та міжнародних програм у формуванні конкурентоспроможної моделі аквакультури, що забезпечує продовольчу безпеку та експортний потенціал. Дослідження N. Young, M. Smith [12] показують, що системна підтримка дозволила Канаді трансформувати аквакультуру у стратегічний сектор економіки. В українських науковців (С. М. Кваша, Н. М. Вдовенко) [2], а також у дослідженнях фінансових механізмів та кредитних інструментів розвитку аграрного сектору [3; 7] наголошується на потребі інституційного удосконалення й залучення інноваційних фінансових інструментів, зокрема кредитування та грантових програм. Таким чином, сукупність публікацій окреслює як позитивний міжнародний досвід, так і нагальні виклики в Україні щодо формування ефективної системи фінансової підтримки аквапідприємництва.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад та узагальнення міжнародного досвіду застосування фінансових інструментів підтримки підприємництва в аквакультурі, а також розробка практичних рекомендацій щодо адаптації цих механізмів до українських реалій з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів та потреб післявоєнного відновлення аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток аквакультури у світі безпосередньо пов'язаний із наявністю дієвих механізмів фінансової підтримки, які зменшують ризики для підприємців, забезпечують доступ до капіталу та стимулюють інноваційний розвиток. Дослідження FAO підтверджують, що в країнах, де діють довгострокові програми фінансового сприяння, аквакультура стала стратегічним напрямом аграрної політики та істотно вплинула на продовольчу безпеку. Міжнародна практика демонструє різноманіття підходів, які можна умовно поділити на три моделі: європейську, північноамериканську та азіяську.

У країнах Європейського Союзу фінансова підтримка аквакультури має системний характер і здійснюється через Європейський морський, рибний та аквакультурний фонд (EMFAF). Ключовими інструментами є гранти на створення та модернізацію рибницьких господарств, пільгові кредити на впровадження технологій сталого вирощування, компенсація витрат на енергоносії та корми, а також страхування ризиків і відшкодування збитків від стихійних лих та епізоотій [2]. За оцінками експертів, така політика дозволила ЄС наростити обсяги виробництва аквакультури до понад 1,2 млн тонн щорічно та зробити цю галузь одним із ключових секторів «зеленої економіки» [9]. Важливо, що європейська модель поєднує фінансову підтримку з екологічними й соціальними критеріями: перевага надається проектам, які демонструють інноваційність, інклюзивність та екологічну стійкість.

У США та Канаді фінансова підтримка аквакультури має більш децентралізований характер, але відзначається високим рівнем інституційної організації. У США основним провайдером виступає Агентство з сільського господарства (USDA), яке надає довгострокові кредити під низькі відсотки, гарантії для приватних позик та грантову підтримку інноваційних акваферм. Окремі програми спрямовані на розвиток рециркуляційних систем водопостачання (RAS), що дозволяють мінімізувати екологічний слід виробництва. За даними USDA, завдяки фінансовим інструментам щорічні темпи зростання сектору аквакультури в США перевищують 4 %, а близько 20 % нових проектів належать до

категорії «соціально орієнтованих» [4]. У Канаді діє Aquaculture Innovation and Market Access Program, що фінансує інноваційні проекти та маркетингові ініціативи для розширення експорту. Понад 60 % підтриманих проектів стосуються підвищення екологічної стійкості та адаптації до змін клімату (Government of Canada, 2021). Науковці N. Young та M. Smith підкреслюють, що державна підтримка дозволила перетворити канадську аквакультуру з допоміжної галузі на стратегічний сектор економіки з високим експортним потенціалом [12].

У країнах Азії (Китай, В'єтнам, Індія), які сьогодні виробляють понад 85 % світової риби з аквакультури, ключову роль відіграє держава. Китайська модель базується на масштабних субсидіях для малих фермерів, пільгових кредитах, а також створенні індустріальних парків і аквакультурних кластерів із готовою інфраструктурою. У В'єтнамі держава компенсує до 30 % витрат на запуск малих рибницьких господарств, а міжнародні донори (зокрема WorldFish) фінансують освітні та технологічні програми. В Індії реалізується програма Pradhan Mantri Matsya Sampada Yojana (PMMSY) з бюджетом понад 9 млрд доларів, що передбачає субсидії на створення акваферм, фінансування дослідницьких центрів і підтримку приватних інвестицій у переробку та експорт. За оцінками N. Ahmed, саме активна фінансова участь держави дозволила азієцьким країнам перетворити аквакультуру на основу внутрішнього споживання білкових продуктів і водночас на стратегічний експортний ресурс [8].

Аналітичне порівняння показує, що у всіх розглянутих моделях ключовим є поєднання прямих і непрямих фінансових інструментів. ЄС робить акцент на грантових і компенсаційних механізмах, США та Канада – на поєднанні кредитів та інноваційних грантів, а країни Азії – на масових субсидіях і державних інвестиціях у кластери. Спільною рисою є інтеграція фінансування з освітніми програмами, технологічними інноваціями та соціальними ініціативами [5]. Це доводить, що ефективна фінансова підтримка аквакультури завжди комплексна: вона не лише знижує ризики, а й формує інституційну основу для розвитку підприємництва, зокрема соціального.

На відміну від провідних країн світу, де аквакультура є стратегічним напрямом аграрної політики, в Україні система фінансової підтримки цього сектору перебуває лише на початковому етапі. Попри значний водний потенціал – понад один мільйон гектарів внутрішніх водойм, з яких близько чотирьохсот тисяч придатні для рибництва, – масштаби розвитку аквакультури залишаються відносно невеликими. За даними Держрибгентства, у 2021 році в Україні було вирощено близько 20,5 тис. тонн риби, у 2022 році, з огляду на воєнні виклики, показник скоротився до 18,2 тис. тонн, а у 2023-му вдалося досягти рівня 19 тис. тонн. Таким чином, обсяги української аквакультури задовольняють менше 10 % внутрішнього попиту, тоді як у країнах ЄС чи Азії цей показник сягає 40–60 %.

Державні програми підтримки рибництва в Україні поки мають фрагментарний характер. Вони передбачають надання дотацій у формі часткової компенсації вартості малька, кормів або обладнання, проте, за оцінками Інституту аграрної економіки, у 2022 році їхня частка у покритті реальних витрат не перевищувала 7 %. Важливим напрямом є також загальні програми розвитку малого бізнесу, зокрема «єРобота», що надає мікрогранти на започаткування власної справи та гранти на переробку. Хоча більшість проектів у рамках цих програм належать до сфери рослинництва чи харчової промисловості, перші приклади фінансування аквакультурних стартапів засвідчують можливість поступового розширення їхньої дії на рибницький сектор. У післявоєнний період особливу роль можуть відігравати державні гарантії для кредитів, що дозволяють зменшити інвестиційні ризики та залучати фінансові ресурси у високоризикові напрями.

Банківське фінансування аквакультури в Україні залишається обмеженим. Комерційні банки неохоче кредитують рибницькі господарства через високий рівень ризиків, сезонність виробництва і тривалий інвестиційний цикл. Основним механізмом є програма «Доступні кредити 5–7–9 %», яка з 2020 року підтримала десятки тисяч аграрних проектів, однак частка аквакультури у загальній структурі не перевищує 2–3 %. За даними НБУ, у 2022–2023 роках сума виданих кредитів для аквакультурних підприємств становила лише близько 200 млн грн, тоді як щорічна потреба сектору оцінюється у понад 2 млрд грн. Науковці наголошують, що розширення банківського кредитування можливе лише за умови розвитку системи агрострахування та державних гарантій, які дозволять знизити ризиковість галузі [7].

Важливу роль у підтримці аквакультури відіграє міжнародна технічна допомога. Програми FAO, ЄБРР та USAID надають не лише гранти, а й консультативну та освітню підтримку. У 2022–2023 роках понад п'ятдесят малих підприємств отримали від FAO допомогу у вигляді кормів, обладнання та навчання персоналу. ЄБРР фінансував проекти з підвищення енергоефективності та впровадження сталих практик вирощування, тоді як USAID підтримував маркетингові ініціативи та створення ланцюгів доданої вартості. За даними KSE Institute, міжнародні програми покривають близько 15 % інвестиційних потреб аквакультури, проте їхня ефективність проявляється у мультиплікативному ефекті: вони формують позитивні приклади, що підвищують довіру інвесторів і стимулюють розширення сектора [11].

Таким чином, українська система фінансової підтримки аквакультури характеризується поєднанням державних дотацій, обмеженого банківського кредитування та міжнародної допомоги. Загальний рівень фінансування покриває не більше чверті від потреб галузі, що суттєво гальмує її

розвиток. Водночас, збереження стабільного виробництва навіть у воєнний період засвідчує стійкість сектору та його значний потенціал для подальшого зростання. Науковці підкреслюють, що без розробки комплексної національної стратегії розвитку аквакультури та системної фінансової політики її роль у забезпеченні продовольчої безпеки України залишатиметься обмеженою. Проте саме ця галузь може стати одним із ключових драйверів післявоєнного відновлення сільських територій, якщо буде інтегрована у програми державної підтримки на рівні з іншими пріоритетними секторами аграрної економіки.

Аналіз міжнародного досвіду фінансової підтримки аквакультури у ЄС, США, Канаді та країнах Азії демонструє наявність комплексних систем стимулювання, що поєднують прямі й непрямі інструменти: гранти, пільгове кредитування, державні гарантії, компенсаційні механізми, інвестиції у дослідження та освітні програми. Ці інструменти дозволили перетворити аквакультуру на стратегічний сегмент аграрної економіки, який забезпечує продовольчу безпеку та соціальну зайнятість. Наприклад, у країнах ЄС завдяки використанню фонду EMFAF вдалося сформувати систему підтримки малого та середнього бізнесу у сфері рибництва, у США акцент робиться на інноваціях і довгостроковому кредитуванні, тоді як азійські країни демонструють ефективність масових субсидій і кластерних підходів.

В Україні ситуація суттєво відрізняється. Фінансування аквакультури має точковий і фрагментарний характер. Державні дотації охоплюють лише незначну частку витрат, а програми розвитку малого бізнесу хоч і доступні, проте не враховують специфіки аквакультури. Банківський сектор фактично уникає кредитування через високі ризики, і лише механізм державних гарантій дозволяє частково залучати ресурси в галузь. Міжнародна технічна допомога (FAO, ЄБРР, USAID) стала важливим джерелом підтримки, проте її масштаб охоплює не більше 15 % від потреб сектору [3].

Ключова відмінність між Україною та країнами з розвиненою аквакультурою полягає у відсутності комплексної національної стратегії та законодавчо закріпленого статусу соціальних і кооперативних підприємств у рибництві. Якщо ЄС та США використовують фінансову підтримку як інструмент досягнення екологічних та соціальних цілей, то в Україні аквакультура досі розглядається переважно як нішевий бізнес без системного державного підходу.

Науковці сходяться на думці, що для України найбільш придатною є змішана модель, яка поєднувала б європейський акцент на грантових та компенсаційних механізмах, північноамериканську орієнтацію на інновації та довгострокове кредитування, а також азійський досвід формування державних кластерів аквакультури [6]. Така інтегрована модель дозволила б не лише наростити виробництво, але й забезпечити соціальну інклюзивність та розвиток сільських громад.

Таким чином, порівняння міжнародного досвіду та українських реалій засвідчує необхідність переходу від фрагментарної допомоги до комплексної політики фінансової підтримки. Це передбачає створення цільових фондів розвитку аквакультури, розширення програм пільгового кредитування, запровадження системи агрострахування, інтеграцію соціальних підприємств у державні програми та посилення міжнародного партнерства. Реалізація цих завдань дозволить Україні не лише скоротити відставання від світових лідерів, але й перетворити аквакультуру на одну з точок зростання післявоєнної аграрної економіки.

Вдосконалення системи фінансової підтримки аквакультури в Україні є ключовою умовою для перетворення галузі на конкурентоспроможний і соціально значущий сектор аграрної економіки. Науковці наголошують, що у сучасних умовах розвиток рибництва потребує не точкових дотацій, а комплексної системи фінансово-економічних інструментів, здатних мінімізувати ризики та забезпечити доступ до довгострокового капіталу [1].

Передусім необхідним є запровадження спеціалізованої державної програми кредитування аквакультури, яка б враховувала специфіку галузі. На відміну від рослинництва чи тваринництва, інвестиційний цикл у рибництві є довготривалим: від зариблення водойми до виходу продукції на ринок може пройти два–три роки. Тому короткотермінові кредити з високими ставками є малоефективними. Запровадження довгострокового пільгового фінансування під державні гарантії дозволить розширити доступ підприємців до капіталу та стимулювати створення нових акваферм.

Другим напрямом має стати створення фонду розвитку аквакультури за аналогією з Європейським морським, рибним та аквакультурним фондом (EMFAF). Такий інструмент міг би акумулювати державні, приватні та донорські кошти і спрямовувати їх на грантові програми, компенсацію витрат на обладнання та корми, інвестиції в інноваційні технології та екологічні проекти. За підрахунками експертів Інституту аграрної економіки, щорічна потреба у фінансуванні сектору аквакультури становить щонайменше 2 млрд грн, що суттєво перевищує нинішні обсяги державної підтримки.

Важливим кроком є розвиток системи аквастрахування від екологічних та ринкових ризиків. Аквакультура є надзвичайно вразливою до змін клімату, епізоотій та коливань цін на корми. У провідних країнах світу існують спеціалізовані страхові програми, які дозволяють захистити фермерів від непередбачуваних втрат. В Україні ж така система відсутня, що змушує підприємців покладатися

виключно на власні ресурси. Запровадження державного співфінансування страхових премій могло б стати стимулом для розвитку аквастрахування та підвищення стійкості сектору.

Не менш важливим є заохочення кооперативних та кластерних форм господарювання через пільгове оподаткування. Досвід ЄС свідчить, що кооперативи та кластери дозволяють знизити собівартість продукції, підвищити ефективність збуту і залучити додаткові інвестиції. Для України доцільним є створення податкових стимулів для рибницьких кооперативів і кластерів, які займаються не лише виробництвом, а й переробкою та маркетингом продукції. Це дозволить формувати повні ланцюги доданої вартості та посилить соціальний ефект у громадах.

Окремого значення набуває інтеграція аквакультури у програми зеленого фінансування. З огляду на глобальні тренди ESG-інвестування та розвиток ринку «зелених» облігацій, аквакультура може стати привабливим напрямом для інституційних інвесторів, якщо продемонструє екологічну та соціальну стійкість. За даними OECD, світовий ринок зелених фінансових інструментів перевищив 2 трлн доларів, і його частина поступово спрямовується в аграрні інновації [10]. Для України перспективним є залучення «зелених» коштів у проекти рециркуляційних систем водопостачання, органічної аквакультури та енергоефективного виробництва.

Таким чином, напрями вдосконалення фінансових механізмів підтримки аквакультури в Україні мають включати комплексні інструменти – від державних програм кредитування й створення спеціалізованого фонду до розвитку страхування та стимулювання кооперативів. Важливим вектором є інтеграція аквакультури у глобальні фінансові тренди сталого розвитку. Реалізація цих заходів дозволить Україні не лише зменшити розрив із міжнародними лідерами, але й забезпечити довгострокову продовольчу безпеку та інклюзивний розвиток сільських територій.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз міжнародного досвіду засвідчив, що розвиток аквакультури у світі значною мірою визначається доступністю фінансових інструментів, які знижують ризики та забезпечують стабільність інвестицій. У країнах Європейського Союзу ключову роль відіграють грантові програми та цільові фонди, що фінансують модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій та розвиток сталих практик. У США та Канаді пріоритет робиться на довгострокових пільгових кредитах і державних гарантіях приватних позик, що дозволяє формувати конкурентне середовище для інноваційних стартапів. У країнах Азії, зокрема Китаї, В'єтнамі та Індії, основу підтримки складають субсидії для малих виробників, фінансування науково-дослідних центрів і масштабні державні інвестиції у створення аквакультурних кластерів.

В Україні система фінансування аквакультури перебуває лише на початковій стадії становлення. Наявні державні дотації та окремі програми підтримки малого бізнесу є обмеженими за масштабами й не враховують специфіку галузі з її довготривалим інвестиційним циклом. Банківські інституції вкрай обережно кредитують аквакультурні проекти через їхню ризикованість, а міжнародні програми технічної допомоги, попри позитивний ефект, покривають не більше 15–20 % реальних інвестиційних потреб. За оцінками експертів, щорічна потреба сектору у фінансуванні становить близько 2 млрд грн, тоді як фактичний обсяг підтримки покриває лише п'яту частину від цього рівня.

Таким чином, розвиток аквакультури в Україні потребує комплексної інституційної модернізації. Йдеться не лише про збільшення обсягів фінансування, але й про запровадження нових механізмів – спеціалізованих кредитних програм для рибництва, створення національного фонду розвитку аквакультури, впровадження системи аквастрахування від екологічних та ринкових ризиків, а також стимулювання кооперативних і кластерних моделей господарювання. Важливим напрямом є інтеграція аквакультури у глобальні програми зеленого фінансування, що дозволить залучати додаткові ресурси через ESG-інвестиції та «зелені» облігації.

Адаптація найкращих практик ЄС, США та Азії, з урахуванням національних реалій, здатна суттєво підвищити інвестиційну привабливість української аквакультури. Це сприятиме не лише економічному зростанню галузі, а й розвитку підприємництва у сільських територіях, створенню нових робочих місць, диверсифікації аграрного виробництва та зміцненню продовольчої безпеки держави. У перспективі післявоєнного відновлення аквакультура може стати одним із драйверів стійкого розвитку аграрного сектору, інтегруючи економічну доцільність із соціальною місією та екологічними пріоритетами.

Література

1. Андрущенко А. Еволюційні імперативи формування і тенденцій розвитку економіки конкурентоспроможної аквакультури в умовах євроінтеграції та продовольчих викликів. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2(25). С. 77-88.
2. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Наукові засади державного регулювання розвитку аквакультури штучних водойм. *Економіка та держава*. 2011. № 11. С. 12-15.
3. Клименко Д. Б. Особливості та перспективи банківського кредитування аграрного сектору в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. Вип. 2. С. 95-106.

4. Михальчишина Л. Г., Сіненко І. О. Стратегічні напрями розвитку аквакультури в Україні. *Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес.* 2020. № 4. С. 72-85.
5. Тютюнник Г. О. Нарощування інноваційного потенціалу сектора аквакультури: організаційно-економічні аспекти. *Галицький економічний вісник.* 2024. Т. 90. № 5. С. 56-67.
6. Федоренко М. О., Вдовенко Н. М., Павлюк С. С., Дюдяєва О. А. Базові засади розвитку рибальства та аквакультури в умовах трансформаційних процесів. *Водні біоресурси та аквакультура.* 2020. № 2. С. 48-58.
7. Чигрин О., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету.* 2020. Т. 64. № 3. С. 14-24.
8. Ahmed N. Transforming aquaculture in Asia: The role of public finance in food security and export growth. *Aquaculture Reports.* 2022. Vol. 22. Article 100973.
9. Bostock J., Lane A., Hough C., Yamamoto K. An assessment of the economic performance of the EU aquaculture sector. *Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF 20-12).* Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2021. P. 25-28.
10. Green Finance and Investment: Mobilising Green Investment and Innovation for Climate Action. Paris : OECD Publishing, 2023. 130 p.
11. Recovery of Ukraine's agrifood and aquaculture sectors: Investment needs and the role of international assistance. Kyiv School of Economics, 2023. 56 p.
12. Young N., Smith M. Governing aquaculture: State support and the transformation of Canada's aquaculture industry. *Marine Policy.* 2020. Vol. 117. Article 103893.

References

1. Andrushchenko, A. (2022), "Evolutionary imperatives of the formation and development trends of a competitive aquaculture economy in the context of European integration and food challenges", *Naukovyi visnyk Polissia*, no. 2(25), pp. 77-88.
2. Kvasha, S.M. and Vdovenko, N.M. (2011), "Scientific principles of state regulation of the development of aquaculture in artificial reservoirs", *Ekonomika ta derzhava*, no. 11, pp. 12-15.
3. Klymenko, D.B. (2018), "Peculiarities and prospects of banking loan agrarium sector in Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, Iss. 2, pp. 95-106.
4. Mykhalchyshyna, L.H. and Sinenok, I.O. (2020), "Strategic directions of aquaculture development in Ukraine", *Bioekonomika ta ahrarnyi biznes. Seriya: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes*, no. 4, pp. 72-85.
5. Tiutiunnyk, H.O. (2024), "Increasing the innovative potential of the aquaculture sector: organizational and economic aspects", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, Vol. 90, no. 5, pp. 56-67.
6. Fedorenko, M.O., Vdovenko, N.M., Pavliuk, S.S. and Diudiaieva, O.A. (2020), "The basic fundamentals of fisheries and aquaculture development in the conditions of transformation processes", *Vodni biosursy ta akvakultura*, no. 2, pp. 48-58.
7. Chyhryn, O. and Ivakhnenko, O. (2020), "Bank lending to the agrarian sector of Ukraine economy", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, Vol. 64, no. 3, pp. 14-24.
8. Ahmed, N. (2022), "Transforming aquaculture in Asia: The role of public finance in food security and export growth", *Aquaculture Reports*, Vol. 22, Article 100973.
9. Bostock, J., Lane, A., Hough, C. and Yamamoto, K. (2021), An assessment of the economic performance of the EU aquaculture sector, Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF 20-12), Publications Office of the European Union, Luxembourg, pp. 25-28.
10. OECD (2023), Green Finance and Investment : Mobilising Green Investment and Innovation for Climate Action, OECD Publishing, Paris, France, 130 p.
11. KSE Institute (2023), Recovery of Ukraine's agrifood and aquaculture sectors: Investment needs and the role of international assistance, Kyiv School of Economics, Kyiv, Ukraine, 56 p.
12. Young, N. and Smith, M. (2020), "Governing aquaculture: State support and the transformation of Canada's aquaculture industry", *Marine Policy*, Vol. 117, Article 103893.

Присяжнюк Н.М., Горчанок А.В., Губанова Н.Л., Яковишин Я.В.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Мета. Обґрунтування теоретичних засад та узагальнення міжнародного досвіду застосування фінансових інструментів підтримки підприємництва в аквакультурі, а також розробка практичних рекомендацій щодо адаптації цих механізмів до українських реалій з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів та потреб післявоєнного відновлення аграрного сектору.

Методика дослідження. У статті застосовано комплекс методів дослідження, що забезпечив всебічний аналіз фінансових інструментів підтримки аквакультури. Використано метод системного підходу для розкриття взаємозв'язку між державною політикою, міжнародними програмами та підприємницькими ініціативами. Порівняльний аналіз дозволив дослідити відмінності у фінансуванні аквапідприємництва Україною та провідними країнами світу. На основі статистичного методу було проаналізовано обсяги фінансової підтримки та її ефективність у динаміці. Також застосовано метод узагальнення, що дало змогу сформулювати практичні рекомендації для удосконалення української системи підтримки аквакультури.

Результати дослідження. Обґрунтовано, що міжнародний досвід переконливо свідчить про визначальну роль державної фінансової підтримки у формуванні конкурентоспроможної моделі аквакультури. Доведено, що застосування інструментів прямого фінансування, кредитування та грантових програм забезпечує мультиплікативний ефект, активізуючи приплив приватних інвестицій у сектор. У країнах ЄС, Канаді та Азії аквакультура трансформувалася у стратегічну галузь економіки саме завдяки системній державній участі та цільовим фінансовим механізмам. Водночас в Україні фінансові інструменти підтримки залишаються недостатньо розвиненими й потребують інституційного вдосконалення, а також адаптації та імплементації міжнародних практик. Встановлено, що посилення ефективності фінансових механізмів підтримки є ключовою передумовою активізації підприємницького потенціалу аквакультури.

Наукова новизна результатів дослідження. Вперше узагальнено та впорядковано механізми державної й міжнародної підтримки розвитку аквапідприємництва (бюджетні субсидії, кредитні інструменти, грантові програми, страхування ризиків) з позиції їх впливу на підвищення інвестиційної привабливості галузі. Виявлено особливості функціонування фінансових інструментів в Україні й обґрунтовано, що їх подальше удосконалення потребує імплементації найефективніших міжнародних підходів. Розроблено концептуальні засади синергійного поєднання державної підтримки та приватного капіталу як ключового чинника довгострокового та стійкого розвитку підприємництва в секторі аквакультури.

Практична значущість результатів дослідження. Практичне застосування механізмів державної підтримки дасть змогу створити ефективну систему фінансової підтримки аквакультури, орієнтовану на довгострокове інвестиційне зростання та стійкість галузі. Запровадження спеціалізованих кредитних програм для рибництва забезпечить доступність позикового капіталу для малих і середніх виробників, а формування національного фонду розвитку аквакультури дозволить акумулювати цільові ресурси для модернізації виробничої бази. Впровадження системи аквастрахування сприятиме мінімізації екологічних та ринкових ризиків та підвищенню інвестиційної надійності сектору. Стимулювання кооперативних і кластерних моделей сприятиме підвищенню ефективності, зниженню транзакційних витрат і розширенню можливостей збуту. Інтеграція аквакультури у глобальні програми зеленого фінансування відкриває можливості залучення ESG-інвестицій та емісії «зелених» облігацій, що дозволить диверсифікувати джерела фінансових надходжень та сформувати стійку фінансову основу розвитку аквапідприємництва.

Ключові слова: аквакультура, фінансові інструменти, підприємництво, державна підтримка, інвестиції, міжнародний досвід, продовольча безпека, кредитування, грантові програми.

Prysiashniuk N.M., Horchanok A.V., Hubanova N.L., Yakovyshyn Ya.V.

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR SUPPORTING ENTREPRENEURSHIP IN THE AQUACULTURE SECTOR: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITIES

Purpose. The aim of the article is to substantiate the theoretical foundations and generalize international experience in the application of financial instruments to support entrepreneurship in aquaculture, as well as to develop practical recommendations for adapting these mechanisms to Ukrainian realities, taking into account modern social and economic challenges and the needs of the post-war restoration of the agricultural sector.

Methodology of research. A set of research methods that provide a comprehensive analysis of financial instruments for supporting aquaculture is used in the article. The method of a systems approach is used to reveal the relationship between state policy, international programs and entrepreneurial initiatives. Comparative analysis allowed us to explore the differences in financing aqua-entrepreneurship between Ukraine and leading countries of the world. Based on the statistical method, the volume of financial support and its effectiveness in dynamics are analysed. The generalization method is also applied, which made it possible to formulate practical recommendations for improving the Ukrainian aquaculture support system.

Findings. The results of the study showed that international experience confirms the key role of state financial support in the development of competitive aquaculture. It was found that direct financing, lending and grant programs create a multiplier effect, stimulating the attraction of private investment. In the EU, Canada and Asia, aquaculture has been transformed into a strategic sector of the economy due to active state participation. At the same time, in Ukraine financial instruments remain limited and require institutional improvement and integration of international practices. Thus, it was established that increasing the

effectiveness of financial support mechanisms is a key prerequisite for activating the entrepreneurial potential of aquaculture.

Originality. For the first time, the mechanisms of state and international support for the development of aqua-entrepreneurship (budget subsidies, credit instruments, grant programs, risk insurance) were generalized and organized from the standpoint of their impact on increasing the investment attractiveness of the industry. The peculiarities of the functioning of financial instruments in Ukraine were identified and it was substantiated that their further improvement requires the implementation of the most effective international approaches. The conceptual principles of a synergistic combination of state support and private capital as a key factor in the long-term and sustainable development of entrepreneurship in the aquaculture sector were developed.

Practical value. The practical application of state support mechanisms will allow creating an effective system of financial support for aquaculture, focused on long-term investment growth and sustainability of the industry. The introduction of specialized credit programs for fish farming will ensure the availability of loan capital for small and medium-sized producers, and the formation of a national aquaculture development fund will allow accumulating targeted resources for the modernization of the production base. The introduction of an aqua insurance system will help minimize environmental and market risks and increase the investment reliability of the sector. Stimulating cooperative and cluster models will help increase efficiency, reduce transaction costs, and expand sales opportunities. The integration of aquaculture into global green financing programs opens up opportunities for attracting ESG investments and issuing "green" bonds, which will allow diversifying sources of financial revenues and forming a sustainable financial basis for the development of aqua entrepreneurship.

Key words: aquaculture, financial instruments, entrepreneurship, state support, investments, international experience, food security, lending, grant programs.

Дата надходження рукопису: 21.07.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 22.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025